

De la COMUNICARE la CUMINECARE ... didactică

Prof. Coza Emilia

Scoala Gimnazială Remetea Chioarului, Maramureș

Din punct de vedere istoric, putem spune că actul comunicării este primul instrument spiritual al omului în procesul de socializare. Stă la baza organizării societății și, în plenitudinea nuanțelor sale, e un dat specific doar omului. A comunica înseamnă a împărtăși ... informații, trăiri, gânduri, sentimente. A comunica înseamnă a fi beneficiarul unui schimb, un producător sau un consumator de mesaj.

Dar pentru a evolua cu adevărat nu ne e de ajuns doar să comunicăm. Noica a surprins mai bine ca oricine subtilitățile unei comunicări autentice, care devine în plan uman o „*cuminecare*”. „*Comunicarea nu e totul (...). Comunicarea este de ceva, cuminecarea e în sânul a ceva, întru ceva. Comunicarea e de date, de semnale sau chiar de semnificații și înțelesuri; cuminecarea e de subînțelesuri. Viața și societatea nu ar fi nimic fără înțelegere și înțelesuri, dar ar fi totdeauna prea puțin fără subînțelegere și subînțelesuri.*”¹ Competența de comunicare promovată de actualele programe școlare este una extrem de complexă. Să nu ne amăgim gândind că a comunica înseamnă doar a vorbi, a transmite niște cunoștințe, noțiuni ori concepte la nivel referențial, a primi răspunsuri. Prin comunicare, prin limbă și prin limbaj ne construim „un sine” și un mod propriu de înțelegere a lumii. Ne „cuminecăm” cu ceilalți și cu noi înșine, devenind constructori de sensuri și semnificații, dar și accedem la cele mai ascunse cotloane ale gândirii umane. Asta pentru că *“limbajul e pentru om o realitate de același rang cu hrana și aerul, nutritiv și ca atare vital. A vorbi nu e a face un simplu exercițiu de comunicare, cum se mulțumește să creadă o însemnată secțiune a lingvisticii moderne, a vorbi e a vitaminza sau a-ți otrăvi interlocutorul, cuvântul nu e un fenomen derivat al vieții și al inteligenței, e dimpotrivă sursa amândurora, ritmul lor de întreținere, pe scurt: suflarea lor.”*²

¹ Constantin Noica, „*Comunicare și cuminecare*” în *Cuvânt împreună despre rostirea românească*. Editura Eminescu, București, 1987, p. 189

² Andrei Pleșu, *Limba păsărilor*, Editura Humanitas, București, 1994

Școala este locul în care se învață comunicarea, se perfecționează și se educă. Procesul de învățământ este în sine un act de comunicare, de aceea, toate detaliile pe care le implică au rostul lor: mărimea sălii de clasă, ergonomia mobilierului, dispunerea locurilor și a materialelor didactice, atitudinea, gesturile, privirile, mimica, emoțiile. Comunicativitatea didactică este adresativă și stimulativă și presupune o foarte bună cunoaștere psihopedagogică a elevului. Limbajul didactic are caracteristici proprii. Utilizează limbajul obișnuit, vocabularul, structurile gramaticale, modul uzual de expunere, pentru că are ca prim scop transmiterea unui mesaj inteligibil și accesibil. Dacă se are în vedere că cele mai multe dintre noțiuni au multiple semnificații, atunci vom recunoaște o relativă indeterminare a limbajului didactic. Această relativă libertate poate fi înțeleasă în sensul ei pozitiv, favorizând gândirea și formularea exprimării potrivite, dar poate deveni și obstacol când se transmit cunoștințe noi. În comunicarea didactică trebuie să fim preciși și expresivi, în același timp, facilitând atât transferul cât și înțelegerea mesajului transmis; să știm varia în funcție de auditoriu, nivelul, interesul și formele de utilizare viitoare a celor comunicate. Centrarea pe obiective a elevului, a profesorului și mediului de învățare reprezintă “învățarea învățării”, altfel spus, comunicarea didactică este una evaluativă și autoevaluativă, atât pentru profesor cât și pentru elev. Se realizează o interacțiune comunicațională autentică și eficientă dacă fiecare personalitate se angajează total și exprimă sincer emoțiile, acceptând ideile și sentimentele celorlalți. Metodele interactive sprijină dezvoltarea unei comunicări eficiente.

Relația elev-profesor trebuie să fie astfel structurată încât elevul să îndrăznească să acționeze în prezența profesorului, să coopereze cu el, să-și permită să aibă viziuni personale asupra problemelor, să se simtă liber să spună ceea ce gândește. În acest context se evidențiază raportul dintre limbajele **verbal, paraverbal și nonverbal** utilizate de profesori în corelație cu obiectivele didactice și cu partenerii elevi. Stilul profesorului definește predominanța verbal-nonverbal prin atitudinile personale care demonstrează ceea ce crede, dar și ceea ce așteaptă de la elevi, ceea ce respinge și ceea ce acceptă în dialogul educațional. Aria nonverbalului utilizează gestică, mimica, orientarea privirii, distanța față de interlocutor, tonalitatea și inflexiunea vocii, ritmul vorbirii, pauze sau ticuri verbale. Comunicarea nonverbală definește un cadru deosebit de fertil în

dezvoltarea interrelaționării didactice și nu poate fi despărțită de comunicarea didactică. *“Aceste așa zise paralimbaje întăresc sau slăbesc inteligibilitatea mesajelor.”*³

Obținerea unei comunicații eficiente constă, înainte de toate, în adaptarea reciprocă la partener. Fiecare participă cu experiențele sale anterioare, cu așteptările sale, cu posibilitățile și competențele sale comunicaționale, cu motivațiile sale. Inevitabil vor interveni diferențe de vocabular, de atitudine, de abilități. În special profesorul trebuie să fie flexibil și să se adapteze la posibilitățile reale ale partenerului sau – elevul, care sunt, de obicei, și, în mod natural, mai reduse. Asta pentru că experiența de cunoaștere și lingvistică a elevului e în formare. Apoi, codul comunicațional trebuie să fie cunoscut de ambii parteneri. Nu e vorba doar de semne alfabetice, numere, grafice, convenții specifice unor discipline. E vorba de o terminologie specifică fiecărei discipline, pe care elevii trebuie să și-o însușească pentru a se putea echivala sensurile în mintea celor care emit/receptează mesaje. Iar pentru a nu trăi cu iluzia că am fost înțeleși, trebuie mereu să solicităm feedback-ul care ne furnizează informații despre cât de autentică a fost comunicarea noastră. Arta și eficiența comunicării didactice constă, așadar, în adaptarea la situația de învățare și la contextual psihosocial al clasei de elevi.

Se știe că un profesor apropiat, simpatic elevilor, obține mult mai ușor rezultatele scontate decât cel care dă dovadă de rigiditate. Blocarea comunicării prin relații reci, birocratice și alte manifestări psiho-comportamentale din partea unor cadre didactice face să scadă randamentul comunicării și implicit cel școlar. Funcționând normal, pe principiul feed-back-ului, procesul de comunicare facilitează realizarea sarcinii, asigură coeziunea grupului, valorizează fiecare membru, acționând ca factor de omogenizare. Dacă profesorul are înțelepciunea de a-i trata pe elevi ca pe niște parteneri reali în învățare, se face „acceptat” de elevi și se creează, astfel, condiții ca grupul școlar să devină receptiv și deschis cooperării. Folosind un limbaj inteligibil și adecvat, bazat pe o comunicare expresivă și convingătoare, cadrul didactic poate transmite conținutul predat în mod atractiv, nuanțat, argumentat și inteligibil, apelând la întregul arsenal metodic și logistic de care dispune, depășind simplul și plictisitorul monolog, schimbând conformismul în participare și activism. Apoi, să nu uităm, că limba și literatura română,

³ Ioan Cerghit, *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*, Editura Aramis, București, 2002, p. 55

are un farmec aparte și poate uza de anumite deschideri inaccesibile altor obiecte de studio, pentru a crea un cadru educațional democratic, modern. În special orele de literatură pot deveni momente de explorare a lumii exterioare și interioare, un adevărat spațiu al **cuminecării**. Asta doar dacă profesorul reușește să transforme clasa de elevi într-o comunitate umană cu o stare afectivă proprie în care el să fie integrat și acceptat, nicidecum doar tolerat. Ne putem “cumineca” doar alături de cei care sunt de-ai noștri, iar elevii au întotdeauna afinități înțelepte.

Comunicarea didactică presupune, așadar, stăpânirea unui cod de comunicare complex. E o activitate succesivă de codare și decodare a mesajului în care ambii parteneri ai dialogului trebuie să stăpânească un cod interiorizat comun. Are efecte cognitive, dar și afective și sociale; informează, dar și formează trăiri, conduite și reacții atitudinale.⁴ E un proces de “*ritmare a unui tânăr*”, așa cum îl numea Andrei Pleșu în unul din dialogurile sale televizate cu Gabriel Liiceanu, întorcându-se la termenul antic “*rhythmisomai*”, sinonim pentru “*paideia*”. Din această perspectivă, educarea presupune a ajuta un tânăr să-și găsească ritmul propriu, a-l dirija discret spre propria-i libertate, fără a respecta un oarecare model paideic universal omogen. Tocmai în lipsa unei rețete de urmat constă și dificultatea procesului veșnic inedit de transformare a comunicării în “*cuminecare*”.

⁴ Ibidem